

Keuruun varhaiskasvatussuunnitelma

Nimi	Keuruun varhaiskasvatussuunnitelma
Kunta	Keuruu
Hyväksymispäivämäärä	17.6.2026
Pdf luotu	11.6.2026

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.	2
1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu.	2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	3
1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	5
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	10
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	10
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	13
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	14
2.4. Arvoperusta.	15
2.5. Oppimiskäsitys.	16
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	16
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	17
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001).	18
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002).	18
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003).	18
2.7.4. Monilukutaito (004).	19
2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005).	19
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006).	19
2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	20
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	26
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	27
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	27
3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	27
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	28
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	28
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	28
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	29
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	30
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	30
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	31
3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	31
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	35

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	35
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	36
4.3. Monipuoliset työtavat.	36
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	37
4.5. Oppimisen alueet.	38
4.5.1. Kielten rikas maailma (001).	38
4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002).	39
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003).	41
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004).	42
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005).	43
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	44
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	45
4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	46
5. Lapsen tuki.	52
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	52
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	53
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	53
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	54
5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö.	54
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	54
5.3.1. Yleinen tuki.	55
5.3.2. Tehostettu tuki.	55
5.3.3. Erityinen tuki.	56
5.3.4. Tuen muodot.	56
5.4. Lapsen tuen arviointi.	57
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	58
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	59
5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	60
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	66
6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	66
7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	67
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	67
7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	68

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tämän määräyksen mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän säädöspohjan muodostavat varhaiskasvatuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ohjausjärjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti. Paikallista suunnittelua toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä⁵.

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatuslaki 21 ja 23 §

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁷.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja henkilöstöä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti tarkennettavia asioita, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen paikallista suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä⁸ kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa, jos ei erikseen muuta mainita. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työväline, joka tarkentaa varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman⁹.

Paikallista suunnittelua tehdessä huomioidaan paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallista suunnittelua voidaan tehdä eri varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyönä. Paikallinen suunnittelu voi tarkentaa valtakunnallisia perusteita ja paikallisessa suunnittelussa tulee noudattaa lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Varhaiskasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹⁰
- kotoutumissuunnitelma¹¹
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹²

6 Varhaiskasvatuslaki 2 §

7 Varhaiskasvatuslaki 21 §

8 Varhaiskasvatuslaki 1 §

9 HE 111/2024 vp

10 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

11 Laki kotoutumisen edistämisestä (681/2023) 16 § ja 18–23 §

12 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §

- mahdollinen kestävä kehityksen suunnitelma ja kulttuurikasvatussuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset on selvitettävä ja otettava huomioon¹³ varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus¹⁴. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä¹⁵ annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁷ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁸ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁹. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu²⁰ ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa²¹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²².

13 Varhaiskasvatuslaki 20 §

14 Varhaiskasvatuslaki 8 §

15 HE 40/2018

16 Varhaiskasvatuslaki 24 §

17 Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

18 Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

19 Varhaiskasvatuslaki 23 §

20 Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

21 Varhaiskasvatuslaki 23 §

22 HE 148/2021, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin²⁴ osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja²⁵ osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁷. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁸. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁹. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti³⁰. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti pedagogiselle toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat pedagogiset tavoitteet toiminnalle sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta
- lapsen mielipiteet sekä henkilöstön ja huoltajan yhteisistä keskusteluista nousseet keskeiset näkemykset
- suunnitelman laatija ja suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat

23 Varhaiskasvatuslaki 23 §

24 Varhaiskasvatuslaki 23 §

25 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

26 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

27 Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

28 Varhaiskasvatuslaki 41 §

29 Varhaiskasvatuslaki 23 §

30 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä³¹. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä³² oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatukseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä³³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tässä luvussa ja muualla tässä perusteasiakirjassa perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa paikallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen käytännöt.

1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa noudatetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Järjestäjä tarkentaa paikallisen suunnittelun avulla lain velvoittamista sekä tässä asiakirjassa määrättävistä asioista, sopii tarvittavien tahojen kanssa yhteisistä toimintatavoista ja konkretisoi varhaiskasvatuksen toteuttamista, arviointia ja kehittämistä toimipaikoissa. Paikallisen suunnittelun avulla järjestäjä huolehtii tavoitteellisen varhaiskasvatuksen toteutumisen edellytyksistä varhaiskasvatuksen toimipaikoissa ja lapsiryhmissä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa tarkennetaan. Paikallisesti määritellään, mitkä asiat vaativat järjestäjän osalta myös päätöksen tekemistä.

Paikallista suunnittelua tehdessä varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määräystä toteutetaan. Paikallisesti tarkennetaan

- miten paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus sekä tarvittaessa muilla kielillä annettava varhaiskasvatus
- millaista paikallisen suunnittelun rakennetta käytetään. Jos varhaiskasvatuksen järjestäjä laatii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, voi sen tehdä kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat paikalliset suunnitelmat otetaan huomioon
- miten varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on edellytykset osallistua paikalliseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen
- miten lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin toimipaikassa
- miten lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä selvitetään ja otetaan huomioon lapsen mielipide ja toivomukset
- miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin

31 Varhaiskasvatustilain 40 §

32 Varhaiskasvatustilain 41 §

33 Varhaiskasvatustilain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Järjestäjä määrittelee lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvän yhteistyön ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä tämän perusteasiakirjan mukaisesti. Lisäksi tarkennetaan, miten huoltajille annetaan mahdollisuus valmistautua keskusteluun hyvissä ajoin sekä miten lapsen näkemykset otetaan huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa
- miten yhteistyö toteutetaan esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvät käytännöt
- varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt
- miten paikallisesta suunnittelusta viestitään.

Kuva: Jukka Lemmetty

Varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ja päivittäminen

Keuruun varhaiskasvatuksen paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma tarkoittaa valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Suunnitelman rakenne noudattaa valtakunnallisten perusteiden ohjeistusta.

Keuruun kaupungissa laaditaan edelleen yhteinen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen ja toteuttamisen tueksi. Suunnitelmassa kuvataan Keuruun varhaiskasvatuksen paikalliset käytännöt, toimintamallit, ratkaisut ja painotukset. Paikallisesti tarkennettavat toimintatavat on kirjattu valtakunnallisten tekstiosuukien jälkeen.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa on otettu huomioon Keuruun varhaiskasvatusta ohjaavat kuntakohtaiset asiakirjat ja suunnitelmat, kuten Keuruun kuntastrategia, hyvinvointisuunnitelma, kulttuurikasvatussuunnitelma, varhaiskasvatuksen toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma sekä esiopetuksen opetussuunnitelma. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä. Se ohjaa koko kaupungin varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä.

Keuruun varhaiskasvatussuunnitelman päivitys on tehty yhteistyönä varhaiskasvatuksen hallinnon ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa. Suunnitelmaa on työstetty varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa toimintakauden 2026 aikana muun muassa koulutuksissa ja peda-kahviloiden keskustelutilaisuuksissa. Lasten näkemyksiä kerättiin edellisen varhaiskasvatussuunnitelman päivitystyön yhteydessä 2024 ja samoja materiaaleja on hyödynnetty tämän suunnitelman päivittämisessä. Huoltajien näkemyksiä on selvitetty asiakaskyselyllä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita tarkentava varhaiskasvatuksen paikallinen suunnitelma julkaistaan Opetushallituksen ePerusteet-palvelussa ja se on luettavissa myös Keuruun kaupungin verkkosivuilla sekä paperisina versioina toimipaikoissa. Huoltajille esitellään varhaiskasvatussuunnitelman tiivistelmä varhaiskasvatuksen syyslukukauden alussa pidettävässä vanhempainillassa. Varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkistetaan ja päivitetään tarvittaessa.

Kaikissa Keuruun varhaiskasvatuksen toimipaikoissa sekä yksityisillä palveluntuottajilla laaditaan vuosittain toimintasuunnitelma. Toimintasuunnitelmaa täydentävät tiimisopimus, ryhmävasu sekä kiusaamisen ehkäisyn toimintasuunnitelma. Lisäksi ryhmäkohtainen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan kolmen vuoden välein.

Näissä pedagogisissa suunnitelmissa kuvataan, miten varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita toteutetaan käytännön toiminnassa ja miten lapsiryhmän pedagogista toimintaa suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään lasten varhaiskasvatussuunnitelmat huomioon ottaen. Suunnitelmissa määritellään myös varhaiskasvatuksen toimipaikoissa toteutettavan arvioinnin käytännöt toimintakauden aikana.

Toimintaa arvioidaan säännöllisesti toimintakauden aikana sekä toimintakauden päättyessä. Toimintakauden arviointi tehdään vuosittain kesäkuun puoleen väliin mennessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja sen laatiminen

Lähde: Opetushallitus

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) on jatkuvasti täydentyvä ja arvioitava pedagoginen asiakirja. Sen tarkoituksena on tukea lapsen kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin johdonmukaista etenemistä varhaiskasvatuksessa. Jokaiselle varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella laaditaan henkilökohtainen VASU yhteistyössä huoltajien kanssa kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloittamisesta. Keuruun kaupungissa suunnitelma laaditaan sähköiseen Daisy-asiakastietojärjestelmään.

Ennen VASU-keskustelua huoltajille kerrotaan keskustelun sisällöistä ja tavoitteista. Huoltajat voivat valmistautua keskusteluun kirjaamalla Daisy-järjestelmässä olevaan VASU-pohjaan omia havaintojaan ja ajatuksiaan lapsestaan. Henkilöstö valmistautuu keskusteluun havainnoimalla lasta sekä käymällä yhteistä pedagogista keskustelua lapsen kasvusta, oppimisesta ja hyvinvoinnista. Myös lapsen näkemyksiä, kiinnostuksen kohteita ja kokemuksia selvitetään hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti esimerkiksi havainnoinnin, keskustelun, haastattelun tai kuvien avulla. VASUA laadittaessa hyödynnetään henkilöstön, huoltajien ja lapsen havaintoja sekä aiemman suunnitelman arviointia.

Lapsen VASUUN kirjataan kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet. Tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle ja oppimisympäristölle, ja samalla sovitaan toimenpiteistä, joilla lapsen yksilöllistä kehitystä, oppimista ja hyvinvointia edistetään. Toiminnalle asetetuilla tavoitteilla voidaan tukea esimerkiksi lapsen kielenkehitystä ja vuorovaikutusta, leikkiä ja sosiaalisia taitoja, motoriikkaa, arkitoimintoja, tunne-elämän kehitystä, tarkkaavuuden ja

toiminnanohjauksen taitoja sekä kognitiivisia taitoja. Lapsen VASUUN kirjatut tavoitteet ohjaavat pedagogista toimintaa, ja ne kootaan Daisyssä ryhmän yhteiseen ryhmävasuun.

Lapsen VASUSSA kuvataan mahdolliset tuen tarpeet. Lapsen tukea koskevat käytännöt kuvataan tarkemmin luvussa 5, Lapsen tuki. Yleisen tuen tukipalveluista sekä tehostetun tai erityisen tuen aloittamisesta tehdään hallinnollinen päätös. VASUUN kirjataan, missä asioissa lapsi tarvitsee vahvempaa tukea, mitä tukitoimia on ollut käytössä ja miten tuen toteutumista arvioidaan. Lisäksi VASUUN kuvataan moniammatillinen yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja yhteystiedot sekä lapsen ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tuen aikana. Tarvittaessa lapsen kasvun, oppimisen ja tuen suunnitteluun osallistuvat myös hyvinvointialueen asiantuntijat, kuten psykologi, puheterapeutti tai toimintaterapeutti.

Mikäli lapsi on monikielinen, hänen suomen kielen taitotasonsa kartoitetaan KieliPedan ohjeiden mukaisesti. Lapsen VASUUN kirjataan monikielisen lapsen suomen kielen oppimisen tukemiseen liittyvät tavoitteet. Lapsen mahdollinen lääkehoitosuunnitelma merkitään VASUUN tiedoksi kohtaan ”laatimisessa hyödynnetyt asiakirjat ja suunnitelmat”. Lasta koskeva lääkehoito kirjataan yhteistyössä lapsen lääkehoidosta vastaavan työntekijän ja huoltajan kanssa.

VASU on huoltajien luettavissa Daisy-järjestelmässä suunnitelmakeskustelun jälkeen. Suunnitelmaa arvioidaan ja päivitetään aina lapsen tarpeiden muuttuessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Keuruun varhaiskasvatuksessa lapsen VASUN toteutumista tarkastellaan säännöllisesti osana pedagogisen toiminnan arviointia. Arvioinnissa painottuvat erityisesti pedagogisten ratkaisujen, oppimisympäristöjen ja toimintatapojen tarkoituksenmukaisuus sekä niiden vaikutukset lapsen kasvuun, oppimiseen ja hyvinvointiin.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen VASUN laatimisesta ja arvioinnista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tukea tarvitsevan lapsen VASUN laadintaan ja arviointiin. Tarvittaessa lapsen kasvun, oppimisen ja tuen suunnitteluun osallistuvat myös muut lapsen kanssa työskentelevät asiantuntijat.

Monialainen yhteistyö Keuruun varhaiskasvatuksessa

Keuruun varhaiskasvatuksessa tehdään monialaista yhteistyötä lapsen kasvun, oppimisen, hyvinvoinnin ja tuen tarpeiden edistämiseksi. Yhteistyö perustuu säännölliseen keskusteluun, tiedonvaihtoon sekä asiantuntijoiden osallistumiseen tarvittaessa lapsen asioita koskeviin yhteistyöpalaveriin.

Monialaisen ja moniammatillisen yhteistyön käytännöt, vastuut ja sovitut toimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Näin varmistetaan, että lapsen arkea, oppimista ja hyvinvointia tukevat toimintatavat ovat yhteisesti sovittuja ja henkilöstön tiedossa.

Keuruun varhaiskasvatuksen yhteistyökumppaneita ovat esiopetus, perusopetus, Keski-Suomen hyvinvointialueen toimijat, kulttuuri- ja liikuntapalvelut, seurakunta sekä yksityiset palveluntuottajat. Lisäksi yhteistyötä tehdään tarvittaessa yksityisten terapiapalveluiden ja tulkkipalveluiden kanssa. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävän työn tukena hyödynnetään Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa.

Arviointi varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti varhaiskasvatuksen johtoryhmässä, yhteisöllisissä tapaamisissa ja varhaiskasvatusta antavissa toimipaikoissa. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista tarkastellaan ryhmän tiimisopimuksen ja ryhmävasun avulla sekä erilaisilla arviointityökaluilla. Lasten ja huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa on otettu huomioon kyselyjen, vanhempainiltojen sekä toiminnallisten tapahtumien avulla. Lisäksi huoltajat pääsevät tuomaan näkemyksiään esille esimerkiksi päivittäisissä kohtaamisissa ja VASU-keskustelussa sekä asiakastyytyväisyyskyselyjen avulla. Lasten näkökulma ja mielipide pyritään saamaan näkyville havainnoimalla toimintaa sekä kauden alussa ja lopussa olevien kyselyiden avulla.

Varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtäminen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt

Varhaiskasvatuksen asiakkuus itsessään ei ole salassa pidettävää tietoa. Lapsen vasu on salassa pidettävä asiakirja ja sitä säilytetään kunnan tiedonohjaussuunnitelman mukaisesti. Myös lapsen tuen tarvetta, tukitoimia ja henkilökohtaisia ominaisuuksien arviointia koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä. Varhaiskasvatuslaki mahdollistaa varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömän tiedon siirtämisen salassapidon estämättä. Järjestämisen kannalta välttämätön tieto voi liittyä esimerkiksi lapsen tukitoimiin tai turvallisen varhaiskasvatuksen järjestämiseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on oikeus saada tällaista välttämätöntä tietoa muilta varhaiskasvatuspalvelujen järjestäjiltä esim. lapsen muuttaessa tai esim. sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta tai ammattihenkilöltä.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä³⁴ sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen³⁷ koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁸.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁹. Varhaiskasvatuksen valvontaviranomaisia⁴⁰ ovat kunnan tai kuntayhtymän järjestämän ja tuottaman varhaiskasvatuksen osalta Lupa- ja valvontavirasto. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta⁴¹ vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, sekä Lupa- ja valvontavirasto. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus huomattessaan epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja ilmoituksen vastaanottaneen varhaiskasvatuksen toimipaikan toiminnasta vastaavan henkilön tulee viivytyksettä käynnistää tarvittavat toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁴². Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet⁴³ perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös

34 Varhaiskasvatustilain 3 §

35 Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

36 Varhaiskasvatustilain 1 §

37 Varhaiskasvatustilain 12 §

38 Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

39 Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

40 Varhaiskasvatustilain 50, 52 ja 53 §

41 Varhaiskasvatustilain 50 ja 52 §

42 Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

43 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

hallintolakia⁴⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁵. Suomen perustuslain⁴⁶ mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴⁷, tasa-arvolaki⁴⁸, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁵⁰, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁵¹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁵² sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁵³.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁵⁴, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁵. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen⁵⁶ kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi (katso luku 3.3).

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁵⁷, sosiaalihuoltolakea⁵⁸, vammaispalvelulakea⁵⁹, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁶⁰ ja terveydenhuoltolakea⁶¹ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustalakeissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen suunnittelun ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalakein⁶² mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustalakeisympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustalakehenkilöstön välillä;

44 Hallintolaki (434/2003)

45 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

46 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

47 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

48 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

49 Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

50 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

51 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

52 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

53 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

54 Varhaiskasvatustalake 15 a §

55 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

56 Varhaiskasvatustalake 7 §

57 Varhaiskasvatustalake 15 a §

58 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

59 Vammaispalvelulaki (675/2023)

60 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

61 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

62 Varhaiskasvatustalake 3 §

6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille⁶³ varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa myös jo ennen kuin lapselle haetaan⁶⁴ varhaiskasvatuspaikkaa. Huoltajalle on annettava mahdollisuus⁶⁵ osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Lisäksi huoltajalle annetaan mahdollisuus saada tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁶⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁶⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁶⁸. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁷⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁷¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷² suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä⁷³ opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta

63 Varhaiskasvatuslaki 16 §

64 Varhaiskasvatuslaki 17 §

65 Varhaiskasvatuslaki 20 §

66 Varhaiskasvatuslaki 7 §

67 Varhaiskasvatuslaki 10 §

68 Varhaiskasvatuslaki 11 §

69 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

70 Varhaiskasvatuslaki 25 §

71 Varhaiskasvatuslaki 75 §

72 Varhaiskasvatuslaki 10 §

73 Varhaiskasvatuslaki 7 §

terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁷⁴.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatustoinnista ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustoinnissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta.⁷⁵ Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja tavoitteita täsmennettäessä. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät ja henkilöstörakenne⁷⁶ tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustarjonnista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta⁷⁷ annetaan varhaiskasvatustarjonnasta hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatustarjonta on yleisin varhaiskasvatustarjonta. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituksen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁷⁸. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatustarjonnassa voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁹.

Varhaiskasvatustarjonta korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatustarjonnasta opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁸⁰. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatustarjonnasta opettajilla. Varhaiskasvatustarjonnasta opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatustarjonnasta henkilöstö suunnittelevat, toteuttavat, arvioivat ja kehittävät toimintaa yhteistyössä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatustarjonta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁸¹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatustarjonnana⁸². Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁸³. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta.

74 Sosiaalihoitolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

75 Varhaiskasvatustarjontalaki 1 §

76 Varhaiskasvatustarjontalaki 34, 35 ja 38 §

77 Varhaiskasvatustarjontalaki 4 ja 16 §

78 Varhaiskasvatustarjontalaki 34–38 §

79 Varhaiskasvatustarjontalaki 25 §

80 Varhaiskasvatustarjontalaki 2, 25 ja 35 §

81 Varhaiskasvatustarjontalaki 1 ja 38 §

82 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

83 Varhaiskasvatustarjontalaki 38 §

Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavan tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua⁸⁴ muita enemmän.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁸⁵.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajan ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapsen kanssa. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Keskusteltaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁸⁶.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia ja ennakoitavia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁸⁷.

84 Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

85 Varhaiskasvatustalaki 13 §

86 Varhaiskasvatustalaki 3 § 1 momentti 5 kohta

87 Esimerkiksi varhaiskasvatustalaki 40–42 §

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁸⁸, varhaiskasvatustilain⁸⁹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia⁹⁰ koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Henkilöstön tehtävänä on aktiivisesti puuttua kiusaamiseen, rasismiin ja väkivaltaan. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi kokee varhaiskasvatuksessa olonsa turvalliseksi, eikä tule ulossuljetuksi.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävä ja oikea-aikaista tukea⁹¹ varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus⁹² saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, vammasta, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysluo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁹³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

-
- 88 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
89 Varhaiskasvatustilain 20 §
90 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016
91 Varhaiskasvatustilain 15 a §
92 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
93 Varhaiskasvatustilain 3 § 1 momentti 6 kohta

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatusta luodaan perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen liittyvien lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatukseen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatukseen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁹⁴.

Varhaiskasvatusta toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatusta, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatukseen eri toimintamuodoissa.

94 Varhaiskasvatustalouden laki 2 ja 23 §

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetuksessa huomioidaan lapsille luontainen uteliaisuus ja tutkimisen halu. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisessa suunnittelussa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001)

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään erilaisia ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002)

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida ja pohtia omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003)

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten

lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikkumisen ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, ymmärtämään, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

2.7.4. Monilukutaito (004)

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005)

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006)

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa omaaloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

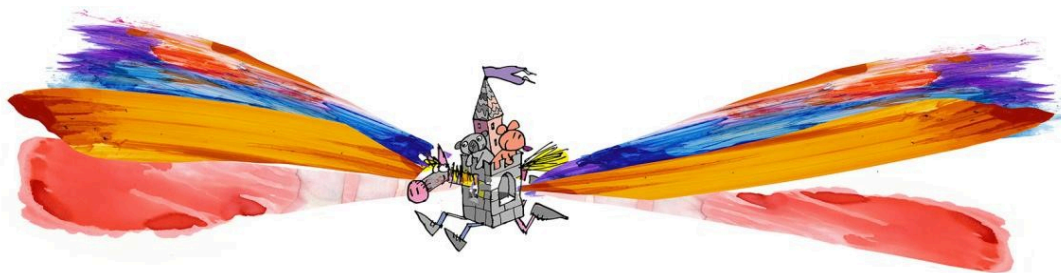
2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Suunniteltaessa varhaiskasvatusta paikallisesti keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määritetyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet (luvut 2.1–2.3 ja 2.6) merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa. Lisäksi paikallisesti keskustellaan miten arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5) ja laaja-alainen osaaminen (luku 2.7) huomioidaan paikallisessa suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Paikallisesti tarkennetaan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- miten neuvontaa ja ohjausta tarjotaan huoltajille heidän käytettävissään olevista varhaiskasvatuspalveluista
- periaatteet, joilla lapsiryhmät muodostetaan
- siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyä varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Tämän luvun sisältöjä ja tavoitteita syvennetään seuraavissa luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

Kuva: Jukka Lemmetty

Varhaiskasvatuksen järjestäminen

Keuruun kaupunki järjestää varhaiskasvatusta, ja varhaiskasvatus on hallinnollisesti osa sivistystoimea. Keuruulla varhaiskasvatusta järjestetään Aurinkolinnan varhaiskasvatusyksikössä, Haapamäen päiväkodissa sekä palvelusetelillä yksityisessä päiväkodissa. Palveluseteliin liittyvät käytännöt sekä kaupungin ja yksityisen palveluntuottajan vastuut on kirjattu palvelusetelisääntökirjaan, jonka hyväksyy kasvun ja hyvinvoinnin lautakunta. Keuruun kaupungissa varhaiskasvatus järjestetään suomen kielellä.

Kunnalliset ja palvelusetelipäiväkodit ovat avoinna arkisin pääsääntöisesti klo 6.30–17.15. Vuorohoitoa tarjotaan keskitetysti Aurinkolinnessa. Vuorohoidolla tarkoitetaan huoltajien työstä tai opiskelusta johtuvaa varhaiskasvatusta, joka sijoittuu varhaiskasvatuksen normaalin aukioloaikojen, klo 6.00–18.00, ulkopuolelle. Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus järjestetään lapsen esiopetusryhmässä.

Keuruulla eri toimipaikkojen välinen yhteistyö on tärkeää. Kaupungin varhaiskasvatuspalvelut muodostavat kokonaisuuden, joka mahdollistaa tarkoituksenmukaiset järjestelyt ja ratkaisut lasten, huoltajien ja henkilöstön näkökulmasta. Yhteistyömuotoja ovat muun muassa koko varhaiskasvatushenkilöstölle järjestettävät koulutukset sekä päivystysaikoina tehtävä yhteistyö.

Tietoa varhaiskasvatuksesta ja sen järjestämisestä on saatavilla Keuruun kaupungin verkkosivuilla. Päiväkodinjohtaja opastaa ja neuvoo huoltajia esimerkiksi varhaiskasvatuspaikan hakemiseen ja käytettävissä oleviin varhaiskasvatuspalveluihin liittyvissä asioissa.

Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Keuruulla panostetaan eheään oppimisen polkuun, jonka tärkeänä osana varhaiskasvatus nähdään. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa huoltajat saavat varhaiskasvatuspäätöksen lisäksi lomakkeen, jolla huoltajat voivat kuvata lapsensa tapoja ja tottumuksia kotona sekä esittää toiveitaan tulevaa varhaiskasvatusta varten. Näin henkilöstö pystyy valmistautumaan uuden lapsen vastaanottamiseen mahdollisimman hyvin.

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa järjestetään aina tutustumiskäynti tulevaan ryhmään. Tutustumiskäynnin yhteydessä käydään huoltajien kanssa alkukeskustelu, joka luo pohjaa yhteistyölle ja luottamukselle. Tutustumiskäynnillä huoltajille kerrotaan varhaiskasvatusryhmän toimintakulttuurista ja käytännöistä sekä keskustellaan lapsen tavoista, tottumuksista ja perheen toiveista.

Tutustumiskäyntien määrä sovitaan yhdessä huoltajien kanssa lapsen ikä ja yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. Tavoitteena on, että lapsi saa rauhassa tutustua uuteen varhaiskasvatuspaikkaansa ja harjoitella vähitellen erotilannetta huoltajasta.

Yhteistyö siirtymä- ja nivelvaiheissa

Siirtymä- ja nivelvaiheissa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen sekä esiopetuksesta perusopetukseen huolehditaan tiedonsiirrosta voimassa olevan lainsäädännön ja sovittujen toimintatapojen mukaisesti. Lapsen oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta keskeisen tiedon siirtyminen on tärkeää erityisesti silloin, kun lapsi tarvitsee tukea. Lapsen oppimispolku rakentuu yhteistyössä huoltajien kanssa, ja tarvittaessa siirtymävaiheissa tehdään monialaista yhteistyötä lapsen kehityksen, oppimisen, hyvinvoinnin ja tuen jatkuvuuden varmistamiseksi. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot siirretään lapsen edun mukaisesti salassapitosäännökset huomioiden.

Siirtymä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Varhaiskasvatus ja esiopetus tekevät tiivistä yhteistyötä lapsen siirtyessä esiopetukseen. Tiedonsiirrolla varmistetaan lapsen kehityksen, oppimisen ja tuen jatkumo. Esiopetukseen siirretään vain esiopetuksen järjestämisen, opetuksen ja lapsen tuen kannalta tarpeellinen tieto. Lapsen viimeisin varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy Daisy-järjestelmän kautta esiopetukseen, ja muut tarvittavat asiakirjat toimitetaan esiopetukseen. Tiedonsiirto toteutetaan pääsääntöisesti varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön kesken. Tarvittaessa huoltajat kutsutaan mukaan tiedonsiirtokeskusteluun, esimerkiksi silloin, kun lapsen tuen järjestämiseen liittyvät asiat sitä edellyttävät. Lapset tutustuvat esiopetuspaikkaansa etukäteen yhdessä huoltajiensa kanssa.

Arvoperusta

Keuruun kaupungissa varhaiskasvatusta ja esiopetusta toteutetaan yhteiseltä arvopohjalta lapsen oppimista, kehitystä ja hyvinvointia tukien. Arvoperusta pohjautuu valtakunnallisiin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman perusteisiin sekä Keuruun kaupungin arvoihin. Keuruun kaupunki on saanut UNICEFin Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen, mikä näkyy myös varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimintakulttuurissa. Päivittäisissä varhaiskasvatuksen toiminnoissa voi kuitenkin luonnollisella tavalla näkyä toimintamuodon ja yksikön omaleimaisuus, monimuotoisuus, erityispiirteet ja vahvuudet, jotka osaltaan täydentävät varhaiskasvatuksen toiminta-ajatusta ja tavoiteasetteluita.

Keuruun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arvoperusta rakentuu lapsen edun, oikeuksien, hyvinvoinnin ja osallisuuden turvaamiselle. Jokainen lapsi nähdään arvokkaana ja ainutlaatuisena yksilönä, jolla on oikeus tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Lapsella on oikeus turvalliseen, terveelliseen ja kannustavaan varhaiskasvatusympäristöön sekä myönteisiin ihmissuhteisiin.

Toiminnan lähtökohdina ovat yhdenvertaisuus, tasa-arvo, inklusiivisuus ja moninaisuuden arvostaminen. Jokaisella lapsella on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua toimintaan omista lähtökohdistaan käsin. Lasten yksilölliset tarpeet, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja tuen tarpeet huomioidaan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Erilaisuutta arvostetaan ja yhteisössä harjoitellaan toisten kunnioittamista, yhteistyötaitoja ja vastuullista toimintaa.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toiminta perustuu lapsilähtöiseen ja pedagogisesti suunniteltuun toimintaan, jossa leikki, liikkuminen, tutkiminen ja vuorovaikutus ovat keskeisiä oppimisen tapoja. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen sekä oikeus iloita oppimisestaan. Oppimista tuetaan myönteisessä, kiireettömässä ja turvallisessa ilmapiirissä, jossa lapsi saa onnistumisen kokemuksia ja vahvistusta myönteiselle minäkuvalleen.

Sensitiivinen ja lasta kunnioittava vuorovaikutus luo perustan lapsen hyvinvoinnille, oppimiselle ja osallisuuden kokemuksille. Lasta kannustetaan ilmaisemaan ajatuksiaan, tekemään valintoja sekä osallistumaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Huoltajia kunnioitetaan ja arvostetaan lastensa ensisijaisina kasvattajina ja asiantuntijoina. Keuruun varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tehdään avointa, luottamuksellista ja tavoitteellista yhteistyötä huoltajien kanssa lapsen kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseksi.

Arvokeskustelu on pedagogisen johtamisen keskiössä. Syksyisin kehittämispäivässä käydään esihenkilön johdolla arvokeskustelun, johon pohjautuen varhaiskasvatuksen toimipaikka luo lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevan toimintakulttuurin. Yhdessä keskustellut arvot luovat pohjan arjen pedagogiselle toiminnalle ja valinnoille, joihin työyhteisö sitoutuu. Esihenkilö vastaa yksikkönsä toimintakulttuurin arvopohjan kehittämisestä, sovitut arvot ovat keskeinen johtamisen väline ja niihin palataan tarvittaessa.

Oppimiskäsitys

Oppimiskäsitys pohjautuu valtakunnallisiin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman perusteisiin sekä Keuruun kaupungin arvoihin. Keuruun varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa oppiminen nähdään kokonaisvaltaisena prosessina, jossa lapsi on aktiivinen toimija, tutkija, kokija ja oppija. Lapsi rakentaa ymmärrystä vuorovaikutuksessa muiden lasten, henkilöstön, ympäristön ja erilaisten kokemusten kanssa. Oppiminen tapahtuu kaikkialla varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arjessa, eikä sitä rajata vain erikseen järjestettyihin toimintahetkiin. Keuruun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen oppimiskäsityksen keskeisiä lähtökohtia ovat leikki, kokopäiväpedagogiikka ja pienryhmätoiminta. Ne luovat perustan lasten osallisuudelle, hyvinvoinnille ja oppimiselle sekä ohjaavat toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia.

Oppimisen perustana ovat turvalliset ihmissuhteet, myönteinen vuorovaikutus ja kokemus ryhmään kuulumisesta. Keuruun varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa jokaisen lapsen osallisuutta ja yhteisöön kiinnittymistä tuetaan suunnitelmallisesti. Pedagoginen toiminta perustuu positiiviseen pedagogiikkaan, jossa lasten vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja onnistumiset tehdään näkyviksi. Tavoitteena on, että jokainen lapsi saa päivittäin kokemuksia osaamisesta, oppimisesta ja onnistumisesta. Lapsia kannustetaan ihmettelemään, tutkimaan, kysymään ja oivaltamaan yhdessä muiden kanssa. Lasten kiinnostuksen kohteita hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, ja heidän kysymyksilleen sekä ajatuksilleen annetaan tilaa arjen tilanteissa. Henkilöstön tehtävänä on luoda oppimisympäristöjä ja toimintatapoja, jotka mahdollistavat kaikkien lasten aktiivisen osallistumisen, oppimisen ilon ja luottamuksen omiin kykyihin.

Leikki oppimisen perustana

Leikki on lapselle luontainen tapa toimia, oppia ja rakentaa ymmärrystä ympäröivästä maailmasta. Leikissä lapsi harjoittelee ajattelua, ongelmanratkaisua, vuorovaikutusta, kielellisiä taitoja, tunteiden säätelyä sekä yhteistyötä muiden kanssa. Samalla leikki tuottaa iloa, osallisuutta ja hyvinvointia. Keuruun varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa leikki nähdään pedagogisesti merkittävänä toimintana, jolla on itseisarvo ja keskeinen rooli oppimisessa. Henkilöstö havainnoi lasten leikkiä aktiivisesti sekä osallistuu siihen tarkoituksenmukaisella tavalla rikastaen, ohjaten ja mahdollistaen leikin kehittymistä. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, että jokainen lapsi pääsee osalliseksi leikistä ja saa tarvittaessa tukea leikkitaitojen, vuorovaikutuksen ja vertaissuhteiden rakentumisessa.

Kokopäiväpedagogiikka oppimisen mahdollistajana

Keuruun varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa oppiminen nähdään osana koko päivää. Jokainen arjen tilanne sisältää mahdollisuuksia oppimiseen, osallisuuteen ja vuorovaikutukseen. Pedagogiikka toteutuu suunnitelmallisesti päivän kaikissa tilanteissa, kuten leikeissä,

ruokailuissa, pukeutumisissa, siirtymissä, ulkoilussa, levossa ja yhteisissä keskusteluissa. Kokopäiväpedagogiikka edellyttää henkilöstöltä tietoista läsnäoloa, sensitiivistä vuorovaikutusta ja kykyä tunnistaa oppimisen mahdollisuuksia erilaisissa tilanteissa. Pedagoginen toiminta rakentuu lasten kiinnostuksen kohteiden, tarpeiden ja vahvuuksien pohjalta. Henkilöstö suunnittelee, arvioi ja kehittää toimintaa niin, että lapsen kasvu, oppiminen ja hyvinvointi ovat koko päivän ajan toiminnan keskiössä.

Pienryhmätoiminta osallisuuden tukena

Pienryhmätoiminta on Keuruun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen keskeinen pedagoginen toimintatapa. Ryhmät muodostetaan pedagogisin perustein lasten tarpeet, kehitysvaiheet, kiinnostuksen kohteet ja toiminnan tavoitteet huomioiden. Pienryhmissä jokaisella lapsella on paremmat mahdollisuudet tulla nähtyksi, kuulluksi ja kohdatuksi. Pienempi ryhmä mahdollistaa yksilöllisen ohjauksen, lasten aloitteiden huomioimisen sekä turvallisen ympäristön vuorovaikutuksen, leikin ja oppimisen harjoittelulle. Samalla henkilöstöllä on paremmat mahdollisuudet tukea lasten sosiaalisten, kielellisten ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä vahvistaa lasten osallisuutta.

Laaja-alaisen osaamisen toteuttaminen Keuruun varhaiskasvatuksessa

Laaja-alainen osaaminen muodostaa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen pedagogisen toiminnan perustan. Se tarkoittaa tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja toimintatapojen kokonaisuutta, joka tukee lapsen kasvua, oppimista, hyvinvointia ja osallisuutta. Laaja-alainen osaaminen kehittyy kaikessa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminnassa, erityisesti leikissä, vuorovaikutuksessa, tutkimisessa ja arjen tilanteissa. Sen tavoitteena on vahvistaa lasten valmiuksia toimia, oppia ja vaikuttaa muuttuvassa maailmassa sekä rakentaa pohjaa elinikäiselle oppimiselle. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet huomioidaan esiopetuksen arjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Lähde: Opetushallitus

Ajattelu ja oppiminen

Keuruun varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten ajattelun, oppimisen ja ongelmanratkaisun taitojen kehittymistä tarjoamalla mahdollisuuksia ihmettelyyn, tutkimiseen, kokeilemiseen ja oivaltamiseen. Lasten omat kysymykset, kiinnostuksen kohteet ja havainnot toimivat oppimisen lähtökohtina. Henkilöstö rohkaisee lapsia pohtimaan erilaisia ratkaisuja, tekemään havaintoja sekä kokeilemaan uusia toimintatapoja turvallisessa ja kannustavassa ilmapiirissä.

Leikki, tutkiminen, rakentelu, liikunta, taiteellinen toiminta sekä arjen tilanteet tarjoavat mahdollisuuksia harjoitella ajattelun taitoja. Lasten vahvuuksia tunnistetaan ja hyödynnetään toiminnan suunnittelussa. Tavoitteena on vahvistaa lasten oppimisen iloa, uteliaisuutta sekä luottamusta omiin kykyihin oppijana.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Keuruun varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten vuorovaikutus-, tunne- ja ilmaisutaitojen kehittymistä sekä vahvistetaan kulttuurista osaamista. Turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri luo perustan myönteisille vertaisuhteille ja ryhmään kuulumisen kokemukselle. Lapsia ohjataan huomioimaan toiset, toimimaan yhteistyössä sekä ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti.

Lapset saavat harjoitella itseilmaisua monipuolisesti leikin, musiikin, kuvallisen ilmaisun, draaman, liikkeen, tanssin ja tarinankerronnan avulla. Lasten kanssa tutustutaan Keuruun lähiympäristöön, paikalliseen kulttuuriin, suomalaisiin perinteisiin sekä erilaisiin kieliin, kulttuureihin ja elämäntapoihin. Tavoitteena on vahvistaa lasten ymmärrystä

yhdenvertaisuudesta, moninaisuudesta ja toisten kunnioittamisesta. Keuruulla kulttuurisen osaamisen vahvistamisessa hyödynnetään paikallista Kulttuuriportaan-toimintamallia

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Keuruun varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten hyvinvointia, omatoimisuutta ja arjen taitoja osana päivittäistä toimintaa. Lapset harjoittelevat ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti pukeutumista, ruokailua, hygieniasta huolehtimista, tavaroistaan huolehtimista sekä toimimista erilaisissa siirtymätilanteissa.

Lapsia ohjataan tunnistamaan omia tunteitaan, säätelemään toimintaansa sekä pyytämään ja vastaanottamaan apua tarvittaessa. Päivittäinen liikkuminen, lepo, terveelliset elämäntavat sekä turvallisuustaitojen harjoittelu ovat keskeinen osa toimintaa. Tavoitteena on vahvistaa lasten hyvinvointia, itseluottamusta ja vastuullista toimintaa arjessa.

Monilukutaito sekä digitaalinen osaaminen

Keuruun varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten monilukutaidon kehittymistä rikastuttamalla kielellistä ympäristöä ja tarjoamalla monipuolisia mahdollisuuksia tutustua erilaisiin viesteihin, teksteihin, kuviin, symboleihin ja mediaan. Lasten kiinnostusta kirjoihin, tarinoihin, kirjaimiin ja kirjoitettuun kieleen vahvistetaan päivittäisessä toiminnassa.

Monilukutaitoa harjoitellaan esimerkiksi lukemalla, keskustelemalla, saduttamalla, tutkimalla kuvia, pelaamalla sekä havainnoimalla ympäristön merkkejä ja symboleita. Samalla tutustutaan lasten ikätasolle sopivasti tieto- ja viestintäteknologiaan, kuten tabletteihin, älytauluihin, digitaalisiin oppimisympäristöihin sekä valokuvaamiseen ja videointiin. Teknologiaa käytetään luovasti, tarkoituksenmukaisesti ja turvallisesti osana oppimista, dokumentointia ja yhteistä toimintaa.

Digiturvataidoista (esimerkiksi tiedon luotettavuus, tekijänoikeudet ja peleihin liittyvät ikäraajat) keskustellaan lasten ikätaso huomioiden. Keskustelua digiturvataidoista ja esimerkiksi vapaa-ajan ruutuajasta käydään myös huoltajien kanssa. Henkilöstö huolehtii digitaalisten ympäristöjen ja välineiden oikeanlaisesta, lapsia aktivoivasta pedagogisesta käytöstä. Keuruulla tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen sekä mediakasvatuksen tukena hyödynnetään Mediaportaat-toimintamallia.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Keuruun varhaiskasvatuksessa lasten osallisuus nähdään keskeisenä osana toimintakulttuuria. Lapsia kannustetaan ilmaisemaan mielipiteitään, tekemään aloitteita, osallistumaan päätöksentekoon sekä arvioimaan toimintaa omien valmiuksiensa mukaisesti.

Lasten ajatuksia, toiveita ja kiinnostuksen kohteita selvitetään havainnoimalla, keskustelemalla, haastatteleamalla sekä hyödyntämällä erilaisia osallistavia menetelmiä. Lapset osallistuvat esimerkiksi yhteisten sääntöjen laatimiseen, toimintojen suunnitteluun ja oppimisympäristöjen kehittämiseen. Tavoitteena on vahvistaa lasten kokemusta siitä, että heidän ajatuksillaan on merkitystä ja että he voivat vaikuttaa omaan arkeensa sekä yhteiseen toimintaan.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria⁹⁵ kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

95 HE 148/2021 s. 30–31

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁹⁶.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä oppimisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialueille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan

ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁹⁷ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyi osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa varhaiskasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁹⁸. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana

97 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

98 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

rauhottumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö¹⁰⁰. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

99 Varhaiskasvatuslaki 10 §

100 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava saavutettavuus, lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä¹⁰¹.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa¹⁰². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Perusteasiakirjaan kirjatusta arvoista, tavoitteista ja toteuttamisesta keskustellaan yhdessä huoltajan kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi¹⁰³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

101 Varhaiskasvatustalaki 7 §

102 Varhaiskasvatustalaki 3 § 1 momentti 10 kohta

103 Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua¹⁰⁴ lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään saavutettavia digitaalisia palveluja. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet¹⁰⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa¹⁰⁷.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁸.

3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- mahdollinen toiminnan kehittämisen yhteistyö muiden tahojen kanssa: kuntien ja muiden varhaiskasvatuksen järjestäjien, viranomaisten, korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten sekä järjestöjen kanssa
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää ja häirintää ehkäistään esimerkiksi laatimalla yhteiset säännöt ja toimintatavat yhdessä varhaiskasvatusyhteisön kesken

104 Varhaiskasvatuslaki 20 §

105 Varhaiskasvatuslaki 7 §

106 Varhaiskasvatuslaki 7 §

107 Varhaiskasvatuslaki 7 §

108 Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

- miten kiusaamiseen, väkivaltaan, syrjintään ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

Kuva: Jukka Lemmetty

Toimintakulttuurin kehittäminen ja arviointi

Keuruun varhaiskasvatuksessa toimintakulttuuria kehitetään suunnitelmallisesti osana pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteutusta, arviointia ja kehittämistä. Toimintakulttuuria ohjaavia arvoja, toimintaperiaatteita ja työtapoja käsitellään säännöllisesti tiimipalavereissa, henkilöstökokouksissa, peda-kahviloissa ja kehittämispäivissä. Tavoitteena on vahvistaa henkilöstön yhteistä ymmärrystä varhaiskasvatuksen tavoitteista, inklusiivisesta toimintakulttuurista sekä lasten hyvinvointia, oppimista ja osallisuutta tukevista toimintatavoista.

Päiväkodin esihenkilö vastaa pedagogisen johtamisen rakenteista. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa ryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista ja kehittämisestä yhdessä tiimin kanssa. Toimipaikat tarkastelevat vuosittain toimintansa vahvuuksia ja kehittämiskohteita. Arvioinnissa hyödynnetään lasten, huoltajien ja henkilöstön näkemyksiä sekä toiminnasta saatua palautetta.

Lasten näkemyksiä selvitetään havainnoimalla, kuuntelemalla heidän mielipiteitään ja huomioimalla heidän kiinnostuksen kohteitaan toiminnan suunnittelussa. Huoltajien näkemyksiä saadaan päivittäisissä kohtaamisissa, keskusteluissa ja palautekyselyissä.

Keuruun varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin kehittämisen painopisteitä ovat turvallinen ja ennakoitava arki, lasten osallisuus, leikin vahvistaminen, pienryhmätoiminta, kokopäiväpedagogiikka, tunne-, vuorovaikutus- ja kaveritaitojen tukeminen, inklusiiviset toimintatavat sekä huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. Tunne- ja itsesäätelytaitojen harjoittelu tukee Zones of Regulation -menetelmä, johon henkilöstöä on koulutettu.

Toimintakulttuurin toteutumista arvioidaan osana ryhmien pedagogista suunnittelua, lasten varhaiskasvatussuunnitelmia, yksiköiden toimintasuunnitelmia sekä henkilöstön yhteistä arviointia. Arvioinnissa voidaan hyödyntää esimerkiksi tiimisopimuksia, ryhmävasuja, henkilöstön itsearviointia, lasten havaintoja ja palautetta, huoltajilta saatua palautetta sekä asiakastyytyväisyyskyselyjä. Arvioinnin tavoitteena on kehittää toimintaa siten, että jokaisen lapsen osallisuus, yhdenvertaisuus, oppiminen, hyvinvointi ja tarvitsema tuki toteutuvat mahdollisimman hyvin.

Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen

Keuruun varhaiskasvatuksessa inklusiivisuus tarkoittaa sitä, että jokainen lapsi saa osallistua, oppia ja kasvaa omana itsenään osana ryhmää. Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsella on mahdollisuus osallistua yhteiseen toimintaan, muodostaa vertaissuhteita ja saada tarvitsemansa tuki omassa varhaiskasvatusryhmässään.

Inklusiivisia toimintatapoja kehitetään muokkaamalla oppimisympäristöjä, toimintatapoja ja pedagogisia ratkaisuja lasten tarpeiden mukaisesti. Arjessa hyödynnetään esimerkiksi pienryhmätoimintaa, toiminnan ennakoimista, selkeitä rakenteita, visuaalista tukea, vaihtoehtoisia kommunikointikeinoja ja joustavia ryhmittelyjä. Lasten osallisuutta vahvistetaan kuulemalla heidän näkemyksiään ja ottamalla ne huomioon toiminnan suunnittelussa.

Lasten tunne-, vuorovaikutus- ja kaveritaitojen tukeminen on keskeinen osa inklusiivista toimintakulttuuria. Henkilöstö ohjaa lapsia yhteiseen leikkiin, ristiriitojen rakentavaan ratkaisemiseen sekä toisten huomioimiseen. Tavoitteena on vahvistaa jokaisen lapsen kokemusta ryhmään kuulumisesta, hyväksytyksi tulemisesta ja osallisuudesta. Tunne- ja itsesäätelytaitojen harjoittelun tukena voidaan hyödyntää Zones of Regulation -menetelmää.

Inklusiivisten toimintatapojen kehittämisessä hyödynnetään henkilöstön yhteistä arviointia, lasten ja huoltajien näkemyksiä sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajien asiantuntemusta. Toimintatapojen toteutumista arvioidaan säännöllisesti osana pedagogisen toiminnan arviointia, ryhmien toimintasuunnitelmia ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmia. Tavoitteena on, että jokainen lapsi kokee olevansa arvostettu, osallinen ja yhdenvertainen jäsen varhaiskasvatussyhteisössä.

Oppimisympäristöt ja niiden arviointi

Keuruun varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöinä hyödynnetään monipuolisesti sisä- ja ulkotiloja, lähiluontoa, liikunta- ja kulttuuriympäristöjä sekä digitaalista oppimisympäristöä. Keuruun monipuoliset mahdollisuudet, kuten kirjasto, uimahalli, jäähalli, liikuntapaikat ja telinevoimisteluhalli, tukevat lasten liikkumista, osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja myönteisiä kokemuksia omasta kotikunnasta. Oppimisympäristöjen käyttämisessä ja suunnittelussa huomioidaan lasten ikä, kehitystaso, kiinnostuksen kohteet, osallisuus sekä tuen tarpeet. Tavoitteena on luoda turvallisia, innostavia, esteettömiä ja oppimiseen kannustavia ympäristöjä, jotka tukevat leikkiä, tutkimista, liikkumista, vuorovaikutusta ja itsenäistä toimintaa.

Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti lasten havainnoinnin, henkilöstön arvioinnin sekä huoltajilta saadun palautteen pohjalta. Myös lasten näkemyksiä kuullaan oppimisympäristöjen suunnittelussa ja kehittämisessä. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota ympäristöjen turvallisuuteen, saavutettavuuteen, toimivuuteen ja esteettömyyteen sekä siihen, miten ne tukevat lasten osallisuutta, hyvinvointia, oppimista ja leikkiä.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on tukea lapsen hyvinvointia, oppimista ja kehitystä. Huoltajat tuntevat lapsensa parhaiten. Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa varhaiskasvatuspäivän pedagogisesta toiminnasta, lapsen hyvinvoinnin tukemisesta ja turvallisuudesta arjesta yhteistyössä huoltajien kanssa. Yhteistyö perustuu avoimuuteen, luottamukseen, keskinäiseen kunnioitukseen ja lapsen etuun.

Keuruulla huoltajayhteistyön käytäntöjä ovat varhaiskasvatuspalveluista tiedottaminen, neuvonta ja ohjaus, aloituskeskustelut, tutustumiskäynnit, päivittäiset kohtaamiset, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut, sähköinen viestintä Daisy-järjestelmässä, vanhempainillat, juhlat ja toiminnalliset tapahtumat sekä tarvittaessa monialaiset yhteistyöpalaverit.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön toimivuutta seurataan arjen kohtaamisissa, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa ja huoltajilta saadun palautteen avulla. Yhteistyötä arvioidaan asiakastytyväisyyskyselyjen ja muun palautteen perusteella. Ryhmän henkilöstö vastaa yhteistyön rakentamisesta ja tiedottamisesta, ja päiväkodin esihenkilö tukee tarvittaessa yhteistyöhön liittyvien haasteiden ratkaisemisessa.

Monialainen yhteistyö osana toimintakulttuuria

Monialainen yhteistyö on osa Keuruun varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Yhteistyöllä vahvistetaan lapsen kasvun, oppimisen, hyvinvoinnin ja tuen jatkuvuutta arjessa. Henkilöstö tekee

yhteistyötä huoltajien ja tarvittavien asiantuntijoiden kanssa lapsen edun mukaisesti sekä sovittuja tiedonsiirron käytäntöjä noudattaen.

Yhteistyön käytännöt, vastuut, sovitut tukitoimet ja arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan silloin, kun yhteistyö liittyy yksittäisen lapsen tuen, hyvinvoinnin tai oppimisen järjestämiseen.

Kehittämisyhteistyö ja yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa

Keuruun varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään yhteistyössä esiopetuksen, perusopetuksen, Keski-Suomen hyvinvointialueen toimijoiden, paikallisten palveluiden, järjestöjen, seurojen ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Yhteistyön tavoitteena on vahvistaa lasten hyvinvoinnin, osallisuuden, oppimisen ja tuen jatkumoa.

Varhaiskasvatus ja esiopetus tekevät Keuruulla tiivistä arjen yhteistyötä yhteisissä toimintaympäristöissä, siirtymävaiheissa ja lasten tuen suunnittelussa. Yhteistyötä toteutetaan esimerkiksi yhteisissä palavereissa, tiedonsiirrossa, lasten tutustumiskäynneissä sekä huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välistä yhteistyötä vahvistetaan tuen turbotiimissä, jossa käsitellään lasten kehityksen, oppimisen, hyvinvoinnin ja tuen jatkumoon liittyviä kysymyksiä. Varhaiskasvatuksen edustajana toimii usein varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja päiväkodin apulaisjohtaja. Tuen turbotiimi tukee yhteistä ymmärrystä lapsen tuen tarpeista, nivelvaiheiden käytännöistä ja tuen jatkuvuudesta.

Keuruun varhaiskasvatuksen kehittämistavoitteena on vahvistaa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelvaiheen vuosikelloa. Tavoitteena on jäsentää entistä selkeämmin, milloin ja miten tiedonsiirto, tutustumiset, huoltajayhteistyö, tuen jatkumon suunnittelu ja monialainen yhteistyö toteutuvat toimintakauden aikana.

Yhteistyömuotoja arvioidaan tiimisopimuksessa, ryhmävasussa, asiakastyytyväisyyskyselyissä, itsearvioinnissa sekä yhteistyötahoilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

Kiusaamisen, väkivallan, syrjinnän ja häirinnän ehkäiseminen ja niihin puuttuminen

Keuruun varhaiskasvatuksessa kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää, rasismia tai häirintää ei hyväksytä. Ehkäisevä työ perustuu henkilöstön läsnäoloon, lasten vertaissuhteiden havainnointiin, tunne-, vuorovaikutus- ja kaveritaitojen harjoitteluun sekä turvallisen ryhmäilmapiiriin rakentamiseen. Tunne- ja itsesäätelytaitojen harjoittelussa hyödynnetään Zones of Regulation -menetelmää, joka tarjoaa lapsille ja henkilöstölle yhteistä kieltä tunteiden, viireystilan ja toimintatapojen sanoittamiseen.

Jokaisessa ryhmässä laaditaan lasten kanssa yhteisiä sääntöjä ja toimintatapoja, jotka tukevat turvallista yhdessäoloa. Aikuiset sanoittavat tunteita, ohjaavat ristiriitatilanteita, vahvistavat myönteistä vuorovaikutusta sekä puuttuvat poissulkemiseen, satuttamiseen ja loukkaavaan puheeseen heti. Toimintasuunnitelmaan sisältyy kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma. Siinä kuvataan, miten kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää ja häirintää ehkäistään, miten tilanteisiin puututaan, miten huoltajien kanssa toimitaan ja miten sovittujen toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Kun kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää tai häirintää havaitaan, henkilöstö pysäyttää tilanteen välittömästi, varmistaa lasten turvallisuuden, selvittää tapahtuneen lasten ikä- ja kehitystason huomioiden sekä sopii tarvittavista jatkotoimista. Huoltajien kanssa keskustellaan tilanteesta ja tarvittavista tukitoimista. Tarvittaessa mukaan kutsutaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja, päiväkodin esihenkilö tai monialaisia yhteistyötahoja. Toimenpiteiden toteutumista seurataan ryhmän arjessa ja arvioidaan tiimissä. Seurannassa arvioidaan, onko haitallinen toiminta päättynyt, onko lapsen turvallisuuden tunne vahvistunut ja tarvitseeko ryhmä tai yksittäinen lapsi lisää tukea. Tarvittaessa sovittuja toimintatapoja muutetaan, ja seurannasta sovitaan yhdessä huoltajien kanssa.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisella suunnittelulla (luku 1.2). Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava paikallinen suunnittelu sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työkenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien esimerkiksi hyppy-, heitto- ja kiinniottoleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden¹⁰⁹ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisen monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielipiteet, mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma (001)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttäjä kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.**

¹⁰⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Vuorovaikutus-
taidot

Kielen
ymmärtämisen
taidot

Puheen
tuottamisen
taidot

Kielen
käyttötaidot

Kielellinen
muisti ja
sanavaranto

Kieli-
tietoisuus

KEHITTYVÄT KIELELLISET IDENTITEETIT

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoidaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin. Tarvittaessa lapsia tuetaan käyttämään omaa vaihtoehtoista kommunikaatiotapaa osana ryhmän vuorovaikutusta.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielietietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002)

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun

lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa, kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan ja soitetaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi rakentelu, muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työskentelyä yhdessä. Lapset saavat

kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003)

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvierailuun liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä, esimerkiksi syntymästä ja kuolemasta.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Keskeisiä matematiikan osa-alueita ovat matemaattiset ajattelu- ja päättelytaidot, lukukäsite ja laskemisen taidot, aritmeettiset taidot, geometriset taidot, mittaaminen ja aika sekä näihin liittyvät käsitteet. Matemaattisen ajattelun kehittyminen on yhteydessä avaruudelliseen hahmottamiseen sekä kielellisiin ajattelun taitoihin. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Eriaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto, esimerkiksi metsä, puisto, niitty tai ranta-alue voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja tai soittimia ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005)

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikkumisen iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikkumisen tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikkumista. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikkumisella on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikkumisen ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruokakasvatus tukee kestävästä elämäntapaa ja vahvistaa lasten ymmärrystä esimerkiksi ruoan alkuperästä, merkityksestä ja arvosta. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustuksen mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä¹¹⁰. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹¹¹. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten

¹¹⁰ Varhaiskasvatustalaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹¹¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että

ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikyly on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylyyn toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

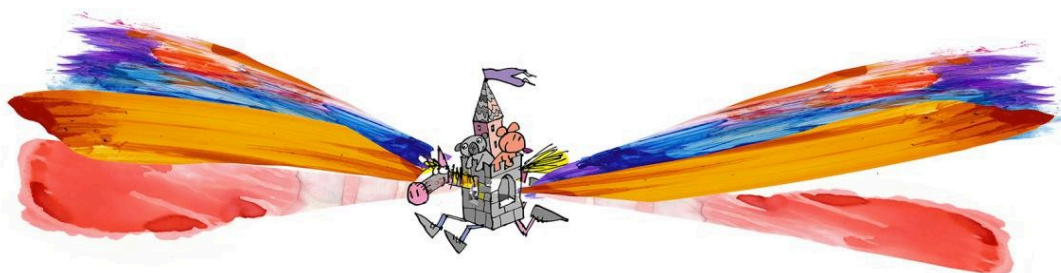
Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyn kaltaisia.

4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan seuraavia tavoitteita, sisältöjä ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet:

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

Kuva: Jukka Lemmetty

Pedagogisen toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja dokumentoinnin periaatteet sekä seurannan ja arvioinnin käytännöt

Keuruun varhaiskasvatuksessa pedagogisen toiminnan suunnittelun lähtökohtina ovat leikki, pienryhmätoiminta ja kokopäiväpedagogiikka. Oppiminen nähdään osana kaikkea varhaiskasvatuksen arkea, minkä vuoksi päivän kaikki tilanteet ovat pedagogisesti merkityksellisiä. Leikki, pienryhmätoiminta ja kokopäiväpedagogiikka ohjaavat toiminnan suunnittelua, toteuttamista, havainnointia, dokumentointia ja arviointia.

Pedagogisessa toiminnassa hyödynnetään monipuolisia työtapoja, kuten leikkiä, tutkimista, liikuntaa, taiteellista ilmaisua, retkiä, projektiluonteista työskentelyä sekä tarkoituksenmukaista tieto- ja viestintäteknologiaa. Työtavat valitaan lasten iän, kehitystason, kiinnostuksen kohteiden, vahvuuksien ja mahdollisten tuen tarpeiden perusteella. Henkilöstö huolehtii siitä, että lapsilla on päivittäin aikaa, tilaa, välineitä ja mahdollisuuksia pitkäkestoiseen leikkiin, aktiiviseen osallistumiseen, yksilölliseen kohtaamiseen sekä vuorovaikutus-, leikki- ja kaveritaitojen harjoitteluun erilaisissa arjen tilanteissa.

Toiminnan suunnittelu perustuu lasten vahvuuksien, kiinnostuksen kohteiden, tarpeiden ja aloitteiden huomioimiseen. Henkilöstö hyödyntää pedagogisesti merkityksellisiä hetkiä ja joustaa suunnitelmissa lasten oppimisen, osallisuuden ja hyvinvoinnin tukemiseksi. Positiivisen pedagogiikan mukaisesti lasten onnistumisia, vahvuuksia ja osaamista tehdään näkyväksi osana arjen toimintaa.

Pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteuttaminen, arviointi ja kehittäminen ovat yhteinen prosessi, johon osallistuvat henkilöstö, lapset ja huoltajat. Lasten ajatuksia, kokemuksia ja näkemyksiä kuullaan ja hyödynnetään toiminnan suunnittelussa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tukee lapsen kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin kokonaisvaltaista ymmärtämistä sekä pedagogisen toiminnan kehittämistä.

Keuruun varhaiskasvatuksessa yksikön pedagogisesta johtamisesta vastaa päiväkodin johtaja. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsiryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä yhdessä muun henkilöstön kanssa. Ryhmäkohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sekä tiimisopimuksessa sovitaan toiminnan tavoitteista, pedagogisista painotuksista, arviointikäytännöistä ja yhteisistä toimintatavoista.

Pedagoginen dokumentointi on keskeinen työväline Keuruun varhaiskasvatuksessa. Dokumentoinnin avulla tehdään näkyväksi lasten oppimista, osallisuutta, leikkiä, kiinnostuksen kohteita sekä pedagogisen toiminnan toteutumista. Dokumentointi on suunnitelmallista tiedon keräämistä, jonka avulla arvioidaan ja kehitetään toimintaa yksilö- ja ryhmätasolla. Dokumentointia toteutetaan monipuolisesti esimerkiksi havainnoimalla, keskustelemalla, kuvaamalla ja keräämällä lasten tuotoksia. Dokumentointia hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa.

Pedagogisen toiminnan arviointi on jatkuva osa Keuruun varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Arvioinnissa tarkastellaan erityisesti sitä, miten leikki, pienryhmätoiminta, kokopäiväpedagogiikka, oppimisympäristöt ja henkilöstön toimintatavat tukevat lasten kasvua, oppimista, hyvinvointia ja osallisuutta. Lasten ja huoltajien kokemuksia, näkemyksiä ja mielipiteitä selvitetään säännöllisesti esimerkiksi keskustelujen, palautteen ja kyselyiden avulla. Arviointitietoa hyödynnetään toiminnan kehittämisessä sekä laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa kaikille lapsille.

Monipuoliset työtavat Keuruun varhaiskasvatuksessa

Keuruun varhaiskasvatuksessa työtavat valitaan pedagogisten tavoitteiden sekä lasten iän, kehitystason, kiinnostuksen kohteiden, vahvuuksien ja tuen tarpeiden perusteella. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti leikkiä, tutkimista, liikkumista, taiteellista ilmaisua, retkiä, projekteja, pienryhmätoimintaa sekä arjen tilanteita. Työtapojen tavoitteena on tukea lasten aktiivista osallistumista, oppimisen iloa, osallisuutta ja hyvinvointia. Henkilöstö arvioi ja muokkaa työtapoja säännöllisesti lasten havainnoinnin, pedagogisen dokumentoinnin sekä lasten ja huoltajien palautteen perusteella.

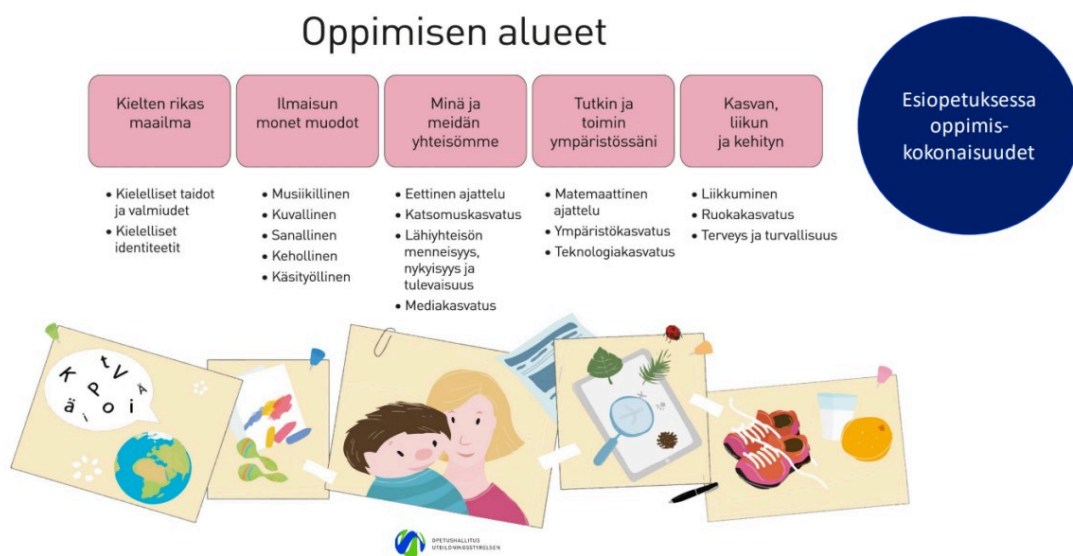
Leikki inklusiivisen pedagogiikan perustana

Leikki on Keuruun varhaiskasvatuksen keskeinen pedagoginen toimintatapa sekä tärkeä oppimisen, osallisuuden ja hyvinvoinnin väline. Jokaiselle lapselle turvataan mahdollisuus osallistua leikkiin omien valmiuksiensa ja kiinnostuksensa mukaisesti. Henkilöstö havainnoi, rikastuttaa ja dokumentoi lasten leikkiä sekä hyödyntää siitä saatua tietoa toiminnan suunnittelussa.

Leikin saavutettavuutta ja lasten osallisuutta tuetaan esimerkiksi pienryhmätoiminnalla, selkeillä leikkiympäristöillä, kuvatuella, tukiviittomilla, ennakkoinnilla sekä aikuisen aktiivisella ohjauksella. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden rakentumista, leikkiin liittymistä, yhteisen leikin ylläpitämistä sekä ristiriitojen ratkaisemista. Tavoitteena on, että jokainen lapsi kokee kuuluvansa ryhmään ja saa myönteisiä kokemuksia leikistä, yhdessä toimimisesta ja oppimisesta.

Oppimisen alueet

Keuruun varhaiskasvatuksessa oppimisen alueet ohjaavat pedagogisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista yhdessä lasten kiinnostuksen kohteiden, tarpeiden ja vahvuuksien kanssa. Oppimisen alueita ei toteuteta erillisinä oppiaineina, vaan ne yhdistyvät luontevasti leikkiin, liikkumiseen, tutkimiseen, taiteelliseen ilmaisuun, arjen tilanteisiin, retkiin ja projekteihin.

Lähde: Opetushallitus

Kielten rikas maailma

Keuruun varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten kielellistä kehitystä, vuorovaikutustaitoja ja lukutaidon valmiuksia kaikissa päivän tilanteissa. Lasten kiinnostusta kieleen, kirjoihin ja lukemiseen vahvistetaan päivittäisten lukuhetkien, satujen, lorujen, riimien, laulujen, sadutuksen ja keskustelujen avulla. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan ajatuksiaan, kertomaan kokemuksistaan ja osallistumaan yhteisiin keskusteluihin.

Lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksia tuetaan ikä- ja kehitystason mukaisesti esimerkiksi harjoittelemalla sanavarastoa, kerrontataitoja ja kuullun ymmärtämistä sekä tutustumalla kirjaimiin, symboleihin ja kirjoitettuun kieleen. Lasten kanssa leikitellään kielellä, sanoilla, äänneillä, riimeillä ja kirjaimilla sekä havainnoidaan ympäristössä näkyvää kirjoitettua kieltä.

Keuruun varhaiskasvatus tekee yhteistyötä kirjaston ja huoltajien kanssa lukemiseen innostavan toimintakulttuurin vahvistamiseksi. Lasten erilaiset kielet ja kulttuurit nähdään voimavarana, ja niiden arvostaminen tukee lasten identiteettiä, osallisuutta ja vuorovaikutustaitoja.

Ilmaisun monet muodot

Keuruun varhaiskasvatuksessa lapsia kannustetaan ilmaisemaan ajatuksiaan, tunteitaan, kokemuksiaan ja mielikuvitustaan monipuolisin keinoin. Lapsilla on mahdollisuus laulaa, soittaa, tanssia, piirtää, maalata, askarrella, rakentaa, kertoa tarinoita sekä osallistua draamaan ja roolileikkeihin.

Henkilöstö luo kannustavan ilmapiirin, jossa lasten ideat, aloitteet ja tuotokset ovat arvokkaita. Luovaa ilmaisua rikastuttavat kirjallisuus, sadut, musiikki, paikallinen kulttuuritarjonta sekä Keuruun luonto ja ympäristö. Tavoitteena on, että jokainen lapsi löytää itselleen luontevia tapoja ilmaista itseään sekä saa myönteisiä kokemuksia luovuudesta, onnistumisesta ja yhdessä tekemisestä.

Minä ja meidän yhteisömme

Keuruun varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten myönteistä minäkuvaa, osallisuutta sekä taitoja toimia yhteisön jäsenenä. Lapsia ohjataan huomioimaan toiset, harjoittelemaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Leikin, yhteisen toiminnan ja arjen tilanteiden kautta lapset harjoittelevat yhteistyötä, vastavuoroisuutta ja yhteisten sääntöjen noudattamista. Samalla vahvistetaan kokemusta ryhmään kuulumisesta ja jokaisen lapsen merkityksellisyydestä yhteisössä.

Lasten kanssa pohditaan ikätasoisesti oikeudenmukaisuutta, ystävyyttä, vastuullisuutta ja toisten huomioon ottamista. Lisäksi tutustutaan Keuruun lähiympäristöön, paikalliseen kulttuuriperintöön, suomalaisiin perinteisiin sekä erilaisiin kulttuureihin ja elämäntapoihin. Tavoitteena on vahvistaa lasten ymmärrystä yhdenvertaisuudesta, moninaisuudesta ja vastuullisesta toiminnasta yhteisössä.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Keuruun varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten luontaista uteliaisuutta, tutkimisen iloa ja ongelmanratkaisutaitoja. Oppiminen perustuu lasten omiin havaintoihin, kysymyksiin, kokemuksiin ja oivalluksiin. Matemaattista ajattelua harjoitellaan arjen tilanteissa havainnoimalla määriä, muotoja, sijainteja, mittaamista ja vertailua. Lasten kanssa tutkitaan ilmiöitä leikkien, rakentelun, pelien ja kokeilujen avulla.

Keuruun luonto ja lähiympäristö tarjoavat monipuolisia mahdollisuuksia ympäristökasvatukseen. Retkillä havainnoidaan luontoa, vuodenaikojen vaihtelua ja rakennettua ympäristöä sekä harjoitellaan vastuullista toimintaa. Kestävän elämäntavan taitoja opetellaan esimerkiksi kierrättämällä, säästämällä luonnonvaroja ja tutustumalla ruoan alkuperään. Teknologiakasvatuksessa tutustutaan lasten arjessa näkyvään teknologiaan tutkimalla, kokeilemalla ja rakentamalla.

Kasvan, liikun ja kehityn

Keuruun varhaiskasvatuksessa edistetään lasten hyvinvointia, liikunnallista elämäntapaa, terveellisiä elintapoja sekä arjen taitoja. Liikkuminen on osa jokaisen päivän toimintaa, ja lapsille tarjotaan monipuolisia mahdollisuuksia sekä omaehtoiseen että ohjattuun liikkumiseen. Keuruun luonto ja lähiympäristö tarjoavat ympärivuotisia mahdollisuuksia liikkumiseen, leikkiin ja motoristen taitojen harjoitteluun.

Arjen taidot, kuten pukeutuminen, ruokailu, hygieniasta huolehtiminen, WC-toiminnot ja siirtymätilanteissa toimiminen, ovat tärkeä osa oppimista. Lapsia ohjataan omatoimisuuteen, itsesääätelyyn ja vastuullisuuteen turvallisessa ja kannustavassa ilmapiirissä. Ruokakasvatuksen avulla vahvistetaan terveellisiä ruokailutottumuksia ja myönteistä suhtautumista ruokaan. Lisäksi harjoitellaan turvallisuustaitoja sekä oman ja yhteisen hyvinvoinnin edistämistä. Lasten hyvinvointia tuetaan huolehtimalla myös riittävästä levosta, rauhoittumisesta ja palautumisesta päivän aikana.

Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Keuruun varhaiskasvatuksessa arvostetaan kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta ja se nähdään yhteisöä rikastuttavana voimavarana. Varhaiskasvatuksessa luodaan myönteinen ilmapiiri, jossa erilaiset kielet, kulttuurit ja taustat ovat näkyvä ja arvostettu osa arkea. Lasten omia kieliä ja kulttuureita tehdään näkyviksi esimerkiksi kirjojen, laulujen, lorujen, leikkien, kuvien, tervehdysten, juhlapäivien sekä huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön avulla.

Keuruun varhaiskasvatuksessa jokainen kasvattaja on myös kielikasvattaja. Kielen oppiminen tapahtuu osana kokopäiväpedagogiikkaa kaikissa päivän tilanteissa. Henkilöstö toimii tietoisesti kielellisenä mallina, sanoittaa tapahtumia, tunteita ja kokemuksia sekä rikastaa lasten kielellistä ympäristöä monipuolisesti. Kielitietoinen toimintatapa näkyy siinä, että henkilöstö huomioi lasten erilaiset kielelliset lähtökohdat ja tukee jokaisen lapsen osallisuutta ryhmän toimintaan.

Kielen ymmärtämisen ja tuottamisen tukena käytetään monipuolisia pedagogisia menetelmiä. Arjessa hyödynnetään kuvia, tukiviittomia, kuvakommunikaatiota, selkokieltä, mallintamista, esineitä sekä muita vaihtoehtoisia ja puhetta tukevia kommunikointikeinoja. Suomen kielen oppimista tuetaan arjen vuorovaikutustilanteissa nimeämällä, sanoittamalla, toistamalla ja mallintamalla kieltä sekä tarjoamalla lapselle mahdollisuuksia kuulla, ymmärtää ja käyttää suomen kieltä eri tilanteissa.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan niin, että ne tukevat lasten kielellistä kehitystä sekä tarjoavat mahdollisuuksia samaistua omaan kulttuuriseen ja kielelliseen taustaan. Kirjallisuus, leikit, laulut, kuvat, materiaalit ja erilaiset kulttuuriset sisällöt valitaan siten, että ne heijastavat lasten moninaisuutta ja laajentavat samalla heidän ymmärrystään ympäröivästä maailmasta.

Leikkiä hyödynnetään keskeisenä kielen oppimisen, vuorovaikutuksen ja osallisuuden tukemisen keinona. Henkilöstö havainnoi lasten leikkiä ja tukee aktiivisesti kaikkien lasten mahdollisuuksia osallistua yhteisiin leikkeihin. Leikkiympäristöjä, välineitä ja ryhmäjakoja muokataan lasten tarpeiden mukaan. Tarvittaessa leikkiä tuetaan esimerkiksi pienryhmätoiminnalla, kuvilla, mallintamisella, tukiviittomilla sekä aikuisen osallistumisella leikkiin.

Lasten kielellistä kehitystä havainnoidaan jatkuvasti osana pedagogista dokumentointia. Keuruulla ovat käytössä KieliPeda-työväline sekä Roihusten eväsretki -materiaali. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa lapsen kielen ymmärtämisestä, puheen tuottamisesta, vuorovaikutustaidoista sekä suomen kielen ja mahdollisten muiden kielten kehityksestä. Saatua tietoa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa sekä lapsen yksilöllisen tuen tarpeiden tunnistamisessa. Mikäli lapsen kielen kehitys herättää huolta, arvioidaan pedagogisia toimintatapoja ja tehdään tarvittaessa yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä muiden asiantuntijoiden kanssa.

Monikielisten lasten kohdalla arvostetaan ja tuetaan myös lapsen oman äidinkielen tai kotikielen kehittymistä. Huoltajien kanssa keskustellaan oman kielen merkityksestä lapsen identiteetille, vuorovaikutukselle ja myöhemmälle oppimiselle. Huoltajia kannustetaan käyttämään lapsen kanssa omaa äidinkieltään sekä tarjoamaan mahdollisuuksia kielen käyttämiseen arjessa. Yhteistyössä huoltajien kanssa rakennetaan lapselle eheää ja turvallista kielellistä kasvuympäristöä.

Keuruun varhaiskasvatuksessa tavoitteena on, että jokainen lapsi kokee olevansa hyväksyty, arvostettu ja tärkeä omana itsenään. Kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden näkyväksi tekeminen vahvistaa lasten identiteettiä, osallisuutta, yhdenvertaisuutta sekä valmiuksia toimia moninaisessa yhteiskunnassa.

Keuruun varhaiskasvatuksessa ei järjestetä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tarkoitettua kaksikielistä varhaiskasvatusta.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹¹². Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹¹³ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹¹⁴.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹¹⁵.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta¹¹⁶. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

112 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

113 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

114 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

115 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

116 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹¹⁷ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹¹⁸.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹¹⁹. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama opetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa- tai kokoaikaisesti. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopetuksena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹²⁰. Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹²¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹²², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹²³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹²⁴.

117 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

118 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

119 Varhaiskasvatuslaki 31 §

120 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

121 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

122 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

123 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

124 Varhaiskasvatuslaki 20 §

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹²⁵. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹²⁶.

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹²⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta¹²⁸. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa¹²⁹ sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna¹³⁰. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.

Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta¹³¹ hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹³².

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla.

125 Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

126 Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

127 Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

128 Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 §

129 Oppivelvollisuuslaki 3 §

130 Perusopetuslaki 26 a §

131 Oppivelvollisuuslaki 2 §

132 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5.1

Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin annetaan lapsen tarpeen mukaisia tuen muotoja ja tukipalveluita¹³³. Tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea¹³⁴ tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä riippuen. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹³⁵. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tuen muodoista, kuten apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen tarve arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹³⁶.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista, hoidollisista tai rakenteellisista tuen muodoista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa opetusta.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Tukipalveluista eli varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamasta konsultaatiosta ja opetuksesta sekä tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös myös yleisessä tuessa¹³⁷. Tukipalveluita annetaan yksittäisinä tukimuotoina, mikäli lapsen yksilöllinen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi sitä edellyttää.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja

133 Varhaiskasvatuslaki 15 b ja 15 c §

134 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

135 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

136 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

137 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmetyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹³⁸. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³⁹.

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹⁴⁰.

5.3.4. Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹⁴¹. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuen muodot suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatuslain mukaisen henkilöstön lukumäärässä¹⁴², jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärutmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja

138 HE 148/2021 vp, s. 32

139 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

140 Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

141 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

142 Varhaiskasvatuslaki 35 § ja 38 §

toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹⁴³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon ja hoivaan. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹⁴⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta ja tarvittavien tuen muotojen toteuttamista¹⁴⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

143 Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

144 Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

145 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, tuen muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹⁴⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹⁴⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tuen muotojen ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi sisältää perustelut siitä, millaisista tuen muodoista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹⁴⁸.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹⁴⁹. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat lapsen tarpeen mukaan:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät

¹⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁸ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystuot, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹⁵⁰.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹⁵¹. Hallintopäätös menettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹⁵². Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁵³. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Huoltaja voi tehdä päätöksestä oikaisuvaatimuksen¹⁵⁴. Päätökseen on liitettävä ohje oikaisuvaatimuksen tekemiseen. Päätös on aina perusteltava¹⁵⁵. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁵⁶.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁵⁷.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁵⁸.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen

150 HE 148/2021 vp, s. 35

151 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

152 Hallintolaki 34 §

153 HE 148/2021 vp, s. 35

154 Varhaiskasvatuslaki 62 §

155 Varhaiskasvatuslaki 62 §

156 HE 148/2021 vp, s. 36

157 HE 148/2021 vp, s. 34

158 Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

toimipaikan sijaintikunta¹⁵⁹. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹⁶⁰.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvakuista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispuvelvulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisesti tarkennetaan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- tukipalveluiden järjestämiseen liittyvät paikalliset käytännöt
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- varhennetun oppivelvollisuuden tarpeen arviointi sekä siihen liittyvän yhteistyön rakenteet ja käytännöt
- toiminta siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tuen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmentelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä

¹⁵⁹ Varhaiskasvatustalvaki 15 e §

¹⁶⁰ HE 148/2021 vp, s. 30

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

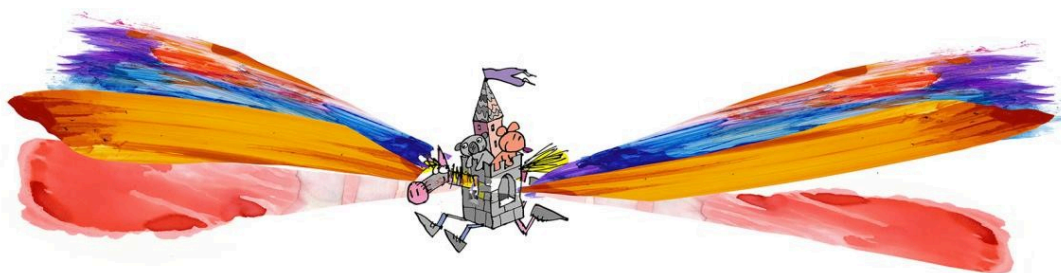
Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisesti määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

Kuva: Jukka Lemmetty

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet Keuruun varhaiskasvatuksessa

Keuruun varhaiskasvatuksessa lapsen tuen järjestäminen on kiinteä osa laadukasta varhaiskasvatusta. Tuen järjestämisen lähtökohtina ovat lapsen etu, oikeus oppimiseen, hyvinvointiin ja osallisuuteen sekä oikea-aikaiseen ja riittävään tukeen. Tuki järjestetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti ensisijaisesti lapsen omassa toimintaympäristössä osana päivittäistä pedagogista toimintaa.

Keuruun varhaiskasvatuksessa on käytössä varhaiskasvatuslain mukainen kolmitasoinen tuki, joka muodostuu yleisestä, tehostetusta ja erityisestä tuesta. Tuen tasot muodostavat joustavan kokonaisuuden, jossa lapsen saama tuki suunnitellaan yksilöllisesti lapsen tarpeiden mukaisesti. Lapsella on oikeus saada tarvitsemaansa tukea viivytyksettä, oikea-aikaisesti sekä niin kauan ja siinä laajuudessa kuin tuen tarve edellyttää.

Tuen järjestämisen lähtökohtina ovat lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lapsen tuen tarvetta arvioidaan jatkuvasti arjen tilanteissa havainnoinnin, pedagogisen dokumentoinnin sekä huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön avulla. Tuen suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja seurantaan ohjaavat Keuruun varhaiskasvatuksen tuen vuosikello sekä muut paikalliset ohjeistukset.

Lapsen ja henkilöstön välinen lämmin, turvallinen ja sensitiivinen vuorovaikutus muodostaa perustan tuen toteuttamiselle. Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on arvostava ja kunnioittava toimintakulttuuri, joka näkyy vuorovaikutuksessa, toimintatavoissa, asenteissa ja pedagogisissa ratkaisuisa. Varhaiskasvatusryhmien tiimisopimuksissa ja ryhmäkohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa kuvataan yhteiset toimintatavat sekä lasten kohtaamisen periaatteet. Toimintaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti.

Tuen järjestämistä ohjaavat vastuut Keuruun varhaiskasvatuksessa

Päiväkodin johtaja vastaa siitä, että lapsen tuki järjestetään varhaiskasvatuslain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Hän huolehtii, että lapsi saa tarvitsemaansa tukea oikea-aikaisesti ja riittävästi. Päiväkodin johtaja vastaa tuen järjestämisen rakenteista, henkilöstöresurssien tarkoituksenmukaisesta kohdentamisesta sekä yhteistyön toteutumisesta. Hän tukee henkilöstöä tuen suunnittelussa sekä osallistuu tarvittaessa yhteistyöhön huoltajien ja muiden asiantuntijoiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen tuen pedagogisesta suunnittelusta ja kirjaamisesta yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä muun henkilöstön kanssa. Tukea koskevat asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsikohtaisissa keskusteluissa sovitaan tuen tavoitteista, käytännöistä, vastuista sekä arvioinnista. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat osallistuvat tuen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin yhdessä varhaiskasvatuksen opettajien ja muun henkilöstön kanssa. He toteuttavat erityispedagogista tukea pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana erityisopetuksena osa- tai kokoaikaisesti sekä konsultoivat ja ohjaavat henkilöstöä.

Tuen tarpeen havainnointi, tuen toteuttaminen sekä toimintakulttuurin kehittäminen kuuluvat kaikille varhaiskasvatuksen työntekijöille. Monialainen yhteistyö on keskeinen osa lapsen tuen toteuttamista silloin, kun lapsen tarpeet sitä edellyttävät.

Yhteistyö tuen aikana Keuruun varhaiskasvatuksessa

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa tehdään tiivistä yhteistyötä huoltajien kanssa lapsen tuen tarpeiden, vahvuuksien ja yksilöllisten tarpeiden kartoittamiseksi. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu yhteistyöhön jo ennen varhaiskasvatuksen aloittamista. Aloituskeskusteluissa sovitaan yhteistyön käytännöistä sekä luodaan pohjaa luottamukselliselle yhteistyölle huoltajien kanssa.

Huoltajien näkemyksiä kuullaan ja arvostetaan kaikissa tuen vaiheissa. Huoltajien kanssa keskustellaan avoimesti lapsen kasvusta, kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista sekä mahdollisista tuen tarpeista. Huoltajille kerrotaan konkreettisesti lapselle suunnitelluista ja toteutettavista tukitoimista sekä niiden arvioinnista. Yhteistyö tiivistyy lapsen tuen tarpeen kasvaessa.

Keuruun varhaiskasvatuksessa tehdään monialaista yhteistyötä esimerkiksi Keski-Suomen hyvinvointialueen työntekijöiden, kuten neuvolan, perheneuvolan, psykologien, puhe- ja toimintaterapeuttien sekä sosiaalipalveluiden, ja esiopetuksen kanssa. Monialaisen yhteistyön tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti.

Tuen toteuttaminen Keuruun varhaiskasvatuksessa

Keuruun varhaiskasvatuksessa tuki toteutetaan varhaiskasvatuslain mukaisesti kolmitasoisena tukena: yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena. Tuki voi olla lyhytkestoista tai pitkäaikaista, ja sen tarve voi vaihdella lapsen tilanteen mukaan. Tuki perustuu lapsen tarpeiden,

oppimisympäristön, toimintatapojen ja pedagogisten ratkaisujen jatkuvaan arviointiin. Tuki toteutetaan ensisijaisesti lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä pedagogisina, rakenteellisina ja hoidollisina tukimuotoina.

Pedagoginen tuki sisältää esimerkiksi pienryhmätoimintaa, vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien käyttöä, kuten kuvia, pikapiirtämistä ja tukiviittomia, toiminnan strukturointia ja ennakointia sanallisesti ja Time Timerin avulla, toiminnan eriyttämistä sekä oppimisympäristön pedagogista muokkaamista. Leikki, sensitiivinen vuorovaikutus, arjen tilanteet ja toistuvat rutiinit toimivat keskeisinä oppimisen ja tuen tilanteina. Rakenteellista tukea ovat esimerkiksi henkilöstöressurssien kohdentaminen, pienemmät ryhmäjärjestelyt, avustajapalvelut sekä oppimisympäristön esteettömyyden ja toimivuuden huomioiminen. Hoidollinen tuki sisältää lapsen yksilöllisiin tarpeisiin liittyviä hoidon, lääkehoidon, ravitsemuksen, hygienian ja toimintakyvyn tukemisen ratkaisuja.

Yleinen tuki

Yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille osana laadukasta varhaiskasvatusta. Tuki toteutuu päivittäisessä pedagogisessa toiminnassa lasten yksilölliset tarpeet huomioiden. Yleinen tuki voi sisältää yksittäisiä tukitoimia tai lyhytkestoista tukea. Tuen suunnittelun pohjaksi täytetään lapsen VASUSSA oleva "Lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin kokonaistilanne lapsen, huoltajan ja varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta" -kohta, jonka pohjalta mietitään tarvittavat tukikeinot lapsen tukemiseksi. Yleisen tuen tavoitteet, tukitoimet, vastuut ja arviointi kirjataan lapsen VASUUN. Yleisen tuen tukipalveluista tehdään hallintopäätös.

Tehostettu tuki

Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä vastaamaan lapsen tuen tarpeisiin. Tehostettu tuki on säännöllisempää, vahvempaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tuen suunnittelun pohjaksi täytetään lapsen VASUSSA oleva "Lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin kokonaistilanne lapsen, huoltajan ja varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta" -kohta, jonka pohjalta mietitään tarvittavat tukikeinot lapsen tukemiseksi. Tehostetun tuen tavoitteet, tukitoimet, vastuut ja arviointi kirjataan lapsen VASUUN. Tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti yhteistyössä huoltajien ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Tehostetusta tuesta tehdään hallintopäätös.

Eriytynen tuki

Eriytystä tukea annetaan lapselle, jolla on pitkäaikaisia, laaja-alaisia tai erityisen vahvoja tuen tarpeita. Tuen suunnittelun pohjaksi täytetään lapsen VASUSSA oleva "Lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin kokonaistilanne lapsen, huoltajan ja varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta" -kohta, jonka pohjalta mietitään tarvittavat tukikeinot lapsen tukemiseksi. Eriytynen tuen tavoitteet, tukitoimet, vastuut ja arviointi kirjataan lapsen VASUUN. Eriytynen tuki toteutetaan ensisijaisesti lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan, huoltajien ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti yhteistyössä huoltajien ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Eriytisestä tuesta tehdään hallintopäätös.

Päätös yleisen tuen tukipalveluista, tehostetusta ja erityisestä tuesta Keuruulla

Yleisen tuen tukipalveluista, tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tarvittavista tukipalveluista tehdään hallintopäätös varhaiskasvatuslain mukaisesti. Ennen päätöksen tekemistä huoltajaa kuullaan kirjallisesti. Päätösten valmistelussa käytetään saatua tietoa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kohdasta "Lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin kokonaistilanne lapsen, huoltajan ja varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta".

Päiväkodin johtaja tekee hallintopäätökset yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan laatimien asiakirjojen pohjalta. Hallintopäätöksessä määritellään lapsen tuen taso, tukimuodot, tukipalvelut sekä päätöksen voimassaolo. Päätöstä tarkistetaan tai muutetaan lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Huoltaja saa tiedon tehdystä päätöksestä ja voi tehdä siitä oikaisuvaatimuksen. Päätökseen liitetään ohje oikaisuvaatimuksen tekemiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana Keuruulla

Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan VASU eli henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen saama tuki, tuen tavoitteet, tukitoimet, vastuut, yhteistyö ja arviointikäytännöt kirjataan lapsen VASUUN.

Suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Lapsen osallisuus huomioidaan suunnitelman laadinnassa ja arvioinnissa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Lapsen tuen arviointi Keuruun varhaiskasvatuksessa

Lapsen tarvitseman tuen tarvetta, riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti arjen tilanteissa sekä lapsen VASUA arvioitaessa. Lapsen tuen tarpeen arviointi perustuu jatkuvaan havainnointiin, pedagogiseen dokumentointiin sekä yhteistyöhön huoltajien ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Arvioinnissa huomioidaan lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet, kehitys, oppiminen, toimintakyky ja hyvinvointi.

Arvioinnin tukena voidaan käyttää erilaisia pedagogisia arviointimenetelmiä ja havainnointivälineitä. Keuruulla oppimisympäristöä ja pedagogista toimintaa arvioidaan Keuruun kaupungin pedagogisella työkalupakilla. Lasten havainnoinnissa käytetään Taaperon arki- ja Leikki-ikäisen arki -havainnointimateriaaleja. Lisäksi kaikille varhaiskasvatuksessa oleville lapsille tehdään LUKIVA- ja KEHU-materiaalien kartoitukset. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu arviointiin ja tukee henkilöstöä pedagogisten ratkaisujen suunnittelussa.

Toimintatavat tuen tason muuttuessa Keuruun varhaiskasvatuksessa

Kun lapsen tuen tarvetta arvioidaan uudelleen, tarkastellaan lapsen kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kokonaistilannetta yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Arviointi kirjataan lapsen VASUN kohtaan "Lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin kokonaistilanne lapsen, huoltajan ja varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta". Arvioinnissa huomioidaan lapsen toimintakyky, tuen vaikuttavuus sekä tuen riittävyys suhteessa lapsen ajankohtaisiin tarpeisiin.

Mikäli arvioinnin perusteella todetaan, että lapsen tuen tarve on muuttunut, tehdään tarvittava hallintopäätös tuen muuttamisesta tai päättämisestä varhaiskasvatuksen järjestäjän paikallisten käytäntöjen mukaisesti. Samalla arvioidaan lapsen tarvitseman tuen taso ja tarvittavat tukimuodot. Lapsen VASU päivitetään vastaamaan lapsen ajankohtaista tuen tarvetta. Suunnitelmaan kirjataan tuen tavoitteet, tukimuodot, vastuut sekä arviointikäytännöt. Tuen jatkuvuus varmistetaan huolellisella yhteistyöllä ja tiedonsiirrolla.

Lapsen tuen riittävyttä ja vaikuttavuutta seurataan ja arvioidaan säännöllisesti myös tuen tason muuttuessa, jotta lapsi saa edelleen tarvitsemansa tuen oikea-aikaisesti ja lapsen edun mukaisesti.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtymä- ja nivelvaiheissa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen huolehditaan tiedonsiirrosta. Tietojen siirtämisessä noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja sovittuja toimintatapoja. Siirtymävaiheissa keskeisen tiedon kulkeminen lapsen mukana ryhmästä toiseen on tärkeää. Erityisen tärkeää tiedonsiirto on silloin, kun lapsi tarvitsee tukea kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin. Jokaisen lapsen oppimisen polku rakennetaan yhdessä huoltajien kanssa. Tarvittaessa siirtymävaiheiden yhteistyössä hyödynnetään perheen tarpeiden mukaan monialaista työskentelyä. Monialaisen yhteistyön tavoitteena on tukea lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia sekä varhaisen tuen tarpeen tunnistamista. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömien tietojen siirtämisestä huolehditaan lapsen edun mukaisesti.

Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksentekoon ja toteuttamiseen liittyvät yhteistyökäytännöt ja vastuut

Varhennetun oppivelvollisuuden tarvetta arvioidaan yhteistyössä huoltajien sekä lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tuntevien asiantuntijoiden kanssa. Varhennettua oppivelvollisuutta harkitaan silloin, kun lapsella on vamma tai sairaus, jonka vuoksi perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen yhdeksässä vuodessa ei ole ilmeisesti mahdollista. Päätöksen valmistelussa voidaan hyödyntää psykologisia, lääketieteellisiä tai muita asiantuntijalausuntoja sekä muita lapsen tilannetta kuvaavia selvityksiä.

Huoltajia ja lasta kuullaan ikä- ja kehitystaso huomioiden ennen päätöksentekoa. Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja kutsuu koolle neuvottelun asian käsittelemiseksi. Neuvotteluun osallistuvat huoltajat, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä tarvittaessa muut lapsen kuntoutukseen, hoitoon tai opetukseen osallistuvat asiantuntijat, kuten terveydenhuollon tai erikoissairaanhoidon edustajat.

Neuvottelussa käsitellään varhennetun oppivelvollisuuden perusteita, vaikutuksia lapsen koulutuspolkuun sekä esiopetuksen järjestämiseen liittyviä vaihtoehtoja. Huoltajille annetaan päätöksenteon kannalta tarpeellinen tieto. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa kuulemisen toteutumisesta sekä tarvittavien pedagogisten tietojen kokoamisesta päätöksenteon tueksi.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvien kirjausten tekemisestä lapsen esiopetus- ja/tai varhaiskasvatussuunnitelmaan ja valmistelee kuulemisen. Varhennetun oppivelvollisuuden päätökseen liittyvän asiantuntijalausannon ja huoltajan kuulemislomakkeen pohjalta varhaiskasvatuksen erityisopettaja valmistelee päätöksen, ja hyvinvointijohtaja tekee päätöksen hallintosäännön toimintaohjeen mukaisesti. Huoltaja saa tiedon tehdystä päätöksestä ja voi tehdä siitä oikaisuvaatimuksen. Päätökseen liitetään ohje oikaisuvaatimuksen tekemiseen.

Varhennetun oppivelvollisuuden saanut lapsi tulee oppivelvolliseksi sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta. Oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna lapsella on oikeus osallistua maksuttomaan esiopetukseen viisivuotiaana. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta tähän esiopetukseen.

Esiopetus järjestetään lapsen edun mukaisesti tarkoituksenmukaisessa opetusryhmässä. Opetuksen järjestämisessä huomioidaan lapsen yksilölliset tarpeet, oppimisen edellytykset sekä tarvittava tuki. Lapsen oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tukeminen suunnitellaan yhteistyössä huoltajien, esiopetuksen henkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja tässä perusteasiakirjassa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen suunnittelu voi olla omaleimaista, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat*
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.*

Kuva: Jukka Lemmetty

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Keuruun varhaiskasvatuksessa ei järjestetä vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja perusteita tarkentavan paikallisen suunnittelun toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶¹. Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatustilain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätty periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja laadunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon¹⁶² hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on kehittää varhaiskasvatusta sekä edistää lasten kehityksen ja oppimisen edellytyksiä¹⁶³. Suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella ja paikallisella tasolla.

Kansallisen tason arviointien tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁶⁴. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatuksen suunnittelua ja sen toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka- ja lapsiryhmätason arviointikokonaisuudesta ja arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on toimipaikassa¹⁶⁵ järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt tai kielen kehityksen tukeminen. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Arvioinnin ja kehittämisen jatkuvaan prosessiin kuuluu tärkeänä osana pedagoginen dokumentointi (luku 4.2).

161 Varhaiskasvatustilain 24 §

162 Varhaiskasvatustilain 20 §

163 Varhaiskasvatustilain 24 §

164 Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

165 Varhaiskasvatustilain 20 §

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Arvioinnilla¹⁶⁶ edistetään lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut pedagogisen toiminnan tavoitteet on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti tarkennettavat asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnin suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatuksen järjestäjä kehittää varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä sitä kautta niiden laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin ja kehittämisen periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi tarkennetaan

- miten varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määräämien tavoitteiden toteuttamista ja toteutumista arvioidaan paikallisesti
- miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä tarkentavan paikallisen suunnittelun toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja eri arviointikokonaisuuden tasoilla
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen
- miten lasten mielipiteet selvitetään ja otetaan huomioon varhaiskasvatusta arvioitaessa
- miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen
- miten lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä
- miten arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- miten arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

Kuva: Jukka Lemmetty

Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Keuruun kaupungin varhaiskasvatuksessa arviointi on jatkuva osa toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja kehittämistä. Arvioinnin avulla seurataan varhaiskasvatuslain, valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä Keuruun paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista. Arvioinnin tavoitteena on kehittää toiminnan laatua, lasten hyvinvointia, oppimista, osallisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä tukea henkilöstön

¹⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 24 §
68

pedagogista työtä. Keuruulla arviointi kytkeytyy vuosittaiseen toimintakauden suunnitteluun, yksiköiden toimintasuunnitelmien arviointiin sekä seuraavan toimintakauden kehittämiskohteiden valintaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjänä Keuruun kaupunki seuraa ja arvioi toiminnan toteutumista vuosittain osana toimintasuunnitelma- ja arviointiprosessia. Arviointia toteutetaan päiväkodeissa hyödyntämällä paikallisia kyselyitä, pedagogista dokumentointia, henkilöstön itsearviointia sekä toimipaikkakohtaisia arviointeja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja Keuruun paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan toimipaikkojen toimintasuunnitelmien arvioinnin yhteydessä.

Arvioinnissa tarkastellaan erityisesti asetettujen tavoitteiden toteutumista, pedagogisen toiminnan laatua, lasten osallisuutta, oppimisympäristöjen toimivuutta, lapsen tuen toteutumista sekä yhteistyötä huoltajien kanssa. Arviointitietoa hyödynnetään seuraavan toimintakauden suunnittelussa, toiminnan kehittämisessä, henkilöstön osaamisen vahvistamisessa sekä resurssien kohdentamisessa.

Keuruun varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu arviointiin ja kehittämiseen muun muassa tiimipalaverissa, henkilöstökokouksissa, pedagogisissa keskusteluissa, kehittämispäivissä sekä peda-kahviloissa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa oman lapsiryhmänsä pedagogisen toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä yhdessä tiimin kanssa. Päiväkodin johtaja tai apulaisjohtaja vastaa arviointitiedon kokoamisesta ja käsittelystä omassa yksikössään.

Lasten näkemyksiä kerätään osana päivittäistä toimintaa ikä- ja kehitystasolle sopivilla menetelmillä. Lasten ajatuksia selvitetään esimerkiksi keskustelujen, haastattelujen, havainnoinnin, leikin, piirrosten, valokuvien, dokumentoinnin sekä lasten kokousten avulla. Lasten esiin nostamat ajatukset, kiinnostuksen kohteet ja kehittämissuhteet huomioidaan toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa.

Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia osallistua toiminnan arviointiin ja kehittämiseen vuosittaisten asiakastyytyväisyyskyselyiden, vanhempainiltojen, varhaiskasvatuskeskustelujen sekä päivittäisen yhteistyön kautta. Saatua palautetta käsitellään yksikkö- ja kuntatasolla, ja sen pohjalta suunnitellaan tarvittavia kehittämistoimenpiteitä.

Lapsen tuen toteutumista seurataan ja arvioidaan osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tuen vaikuttavuutta arvioidaan yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Arvioinnin perusteella päätetään tuen jatkamisesta, muuttamisesta tai päättämisestä.

Arviointituloksia käsitellään varhaiskasvatuksen johtoryhmässä, yksiköiden henkilöstökokouksissa sekä tarvittaessa kasvun ja hyvinvoinnin lautakunnassa. Keskeisistä arviointituloksista ja kehittämistoimenpiteistä tiedotetaan huoltajille esimerkiksi toimintakertomusten, tiedotteiden, vanhempainiltojen ja kaupungin verkkosivujen kautta. Arvioinnin tavoitteena on vahvistaa avoimuutta, osallisuutta ja varhaiskasvatuksen jatkuvaa kehittämistä Keuruulla.